mokslas menas literatura

DRAUGAS

ANTROJI DALIS / 1981 METAI
LIEPOS MĖN. 3 D. / JULY 3, 1981
PART TWO — NR. 154 (27)

Šiame numeryje:

Pavojingi atotrūkiai.
Kongreso bibliotekos Washingtone lobynas.
Kultūrininkas išeivijos gyvenimo kaleidoskope: prof. Juozo Ereto „Valančiaus šviesa už marių“ — prel. Pr. Juras ir jo bendradarbiai.
Dvasios aristokratė užmigo amžinu miegu: dr. Mariją Kristiną Krasauskaitę atsisveikinant.
Marijos Stankus-Saulaitės eilėraščiai.
Rašytojas, darantis staigmenas: Jurgio Gliaudos 75 metų sukakties proga.
Lemtingos sukaktys ir „Genocido“ autorius.
Nauji leidiniai.

Kertinė Paraštė

PAVOJINGI ATOTRŪKIAI

Praeitą dešimtmetį buvo dažnai diskutuojama šeimos ir visuomenės krizė. Angliškai tai buvo pavadinta „generation gap“, lietuviškai gal būtų „kartų atotrūkis“. Dėl įvairių priežasčių jaunesnės ir vyresnės kartos nesusikalbėjo. Dėl šio atotrūkio jaunesnei kartai nebuvo perduotos tradicinės vertybės. Kilo visuomeninė nesantaika, ir smarkiai paplito socialinės problemos, pvz. narkomanija. Net kai kartų atstovai nuoširdžiai pabandė vienas su kitu komunikuoti, pasirodė, kad pasaulėžiūros ir vertybių skirtumai buvo per platūs, nesuderinami. Nebuvo jokių bendrų interesų, dėl kurių abu galėtų sutikti, jokio bendro ploto, ant kurio abu galėtų susieiti. Todėl tai ir buvo pavadinta gap, arba atotrūkiu.

Praeito dešimtmečio pradžioje lietuvių tautoje taipgi atsirado pavojingų atotrūkių. Ne tik išeivijoje, bet ir okupuotoj Lietuvoje tokie atotrūkiai buvo akivaizdūs. Išeivijoje jaunimo įsijungimas į „jaunimo kultūrą“ ėjo šeimos lietuviškų tradicijų sąskaiton. Lietuvoje jaunimas mėgdžiojo vakarietiškąsias jaunimo madas ir nuotaikas. Vyresnieji rūpinosi, kad jaunimas neatsisakytų vyresniųjų branginamo nepriklausomybės laikų idealo.

Kartų atotrūkis ir čia ir ten dabar jau atslūgęs. Lietuvoje tai įvyko labai staigiai su Romo Kalantos susideginimu 1972 metais. Jaunimo masinė demonstracija įrodė valdžiai, tėvam ir, svarbiausia, viens kitam, kad jaunimas pasiruošęs kovoti dėl laisvės. Amerikoje kartų atotrūkis atslūgo, kai išpopuliarėjo „ethnic consciuosness“ — mažumų sąmoningumas. Jaunimas su entuziazmu pradėjo domėtis ir studijuoti savo šeimos šaknis ir savo tautos tradicijas.

Praeito dešimtmečio pradžioje pavojingų atotrūkių atsivėrė Lietuvoje, net ir katalikiškoj bendrijoje. Ten taip pat buvo jaučiamas kartų atotrūkis. Kunigai Lietuvoje buvo vyresnio amžiaus. Jauni kunigai buvo skiriami į mažas kaimo parapijas, iš kurių jaunimas jau buvo išsikėlęs į miestus. Valdžia aplamai bandė izoliuoti kunigą nuo jaunimo, uždrausdama jam katekizuoti jaunesnio amžiaus vaikus. Kadangi jaunimas retai nuvykdavo į sekmadienines Mišias, kunigas jaunimui pasidarė mistiškas, neregėtas, negirdėtas asmuo. Aišku, kad tai pakenkė religijos supratimui jaunime.

Čia iškeliu ir nagrinėju visų gerai pažįstamą kartų atotrūkį, nes tai yra naudingas modelis, norint suprasti kitą atotrūkį, kurį galima pavadinti Katalikų Bendrijos atotrūkiu. Tai okupuotos Lietuvos Katalikų Bendrijos atotrūkis nuo Vatikano ir laisvojo pasaulio tinkinčiųjų bendrijų.

Praeito dešimtmečio pradžioje visa po Vatikano II susirinkimo Bažnyčia smarkiai keitėsi. Kitaip buvo ir yra Lietuvoje. Dėl valdžios sudarytų varžtų, Lietuvos Bažnyčia Vatikano II įvestus pasikeitimus vykdė labai lėtai ir atsargiai. Paviršutiniškai žiūrint, Lietuvos Bažnyčia atrodė panaši į atskalūnus, konservatyviuosius katalikus, kurie atsisakė keisti apeigų formas ir kurie Vatikanui sudarė daug rūpesčių.

Tuo laikotarpiu pasaulio valstybės siekė detantės su Sovietų Sąjunga. Vatikanas irgi bandė santykiuose su Maskva išvystyti detantę. 1970 dešimtmečio pradžioje atrodė, kad Maskvai yra daug lengviau susikalbėti su Vatikanu negu su Lietuvos kunigais ir tikinčiaisiais. Todėl valdžiai pataikaujantys kunigai gavo paaukštinimus, o ištikimi, Sibire nukentėję kunigai paaukštinimų nesulaukė. Atrodė, jog netrukus bus paskirti nauji, Maskvai paklusnūs vyskupai, sudarant ateistams sąlygas Bažnyčią sugriauti iš vidaus.

Pamaldaus arkivyskupo Matulaičio svarbiausias sielovados patarimas tikintiesiems buvo „Jausti su Bažnyčia“. Tačiau dabartinė Lietuvos katalikų Bendrija atsirado tokiame atotrūky, kad ne tik nebuvo komunikacijos priemonių, bet buvo pradėta suabejoti net Vatikano pajėgumu suprasti Lietuvos Bažnyčios desperatišką padėtį. Panašus į kartų atotrūkį, atsivėręs Bendrijos atotrūkis žadėjo sukelti Lietuvos Bažnyčioje neišsprendžiamų problemų, vidinę maišatį bei nesantaiką ir sudaryti progų valdžios pareigūnams sunaikinti Bažnyčią iš vidaus.

Trys netikėtini įvykiai šį tautai labai pavojingą atotrūkį panaikino. Tuo galima įrodyti Šv. Dvasios globą Lietuvos Bendrijai.

Pirmasis įvykis: LKBK pasirodymas 1972 metais ir pastovus jos leidimas jau devynerius metus. „Kronika“ nugalėjo mirtimi grasinančią Lietuvos Bendrijos izoliaciją. Patikimos „Kronikos“ žinios sumezgė ryšius su užsieniu ir kitom Bendrijom, kurių nebūtų buvę galima sudaryti tik vienkartiniais atsišaukimais.

Antrasis įvykis: Jono Pauliaus I staigi mirtis ir Jono Pauliaus II išrinkimas. Šio popiežiaus išrinkimas sumažino rūpesčius, kad Lietuvos Katalikų Bendrija bus nesuprasta, pamiršta arba ignoruota. Popiežius viešai paskelbė: Tylioji Bažnyčia kalbės per mane.

Trečiasis įvykis: lietuvių katalikų pasauliečių herojiškas Bažnyčios teisių gynimas. Pasauliečiai, kaip Petkus, apaštalavo jaunimo tarpe, ko kunigams buvo neįmanoma daryti. Lietuvių pasauliečių apaštalavimas įrodo, kad Lietuvos Katalikų Bendrija yra Vatikano II susirinkimo nutarimų dvasios vykdytoja. Po Vatikano II Bažnyčioje pasauliečių apaštalinė misija visur teoretiškai nagrinėjama. Lietuvoje gi ji konkrečiai ir herojiškai įgyvendinama. Ir tai gal net pavyzdingiausiai iš visų tikinčiųjų Bendrijų. Doc. Vytautas Skuodis, veikalo „Dvasinio genocido Lietuvoje“ autorius ir Tikinčiųjų teisėms ginti katalikų komiteto narys, gali būti viso pasaulio pasauliečiams apaštalavimo pavyzdys.

Minėtas atotrūkis dabar jau dingęs. Bet dabartinei Lietuvos Katalikų Bendrijai vis dar daug kitų sunkumų. Ypačiai svarbu jai dabar nugalėti sovietinės valdžios metu paplitusias moralines ydas, kurios alina visą tautą. Šiam darbui Katalikų Bendrija Lietuvoje dabar galės sukaupti visas jėgas, nes Bendrija iš vidaus jau nesunaikinama.

Linas Sidrys, M.D.

Kongreso bibliotekos Washingtone lobynas

A. VAIČIULAITIS

Keleiviui, apsilankiusiam Amerikos sostinėje, iš pirmo pažvelgimo greičiausiai į akį kris ant kalvos, tarp parko medžių iškilę Kongreso rūmai su didingu kupolu viršum ąžuolų, liepų ir guobų. Už Kongreso, kur šios šalies problemas svarsto senatoriai ir Atstovų rūmų nariai, nemažiau akį veria savo kolonomis, skulptūromis ir tauriomis linijomis Kongreso biblioteka, Amerikos raštų ir mokslų židinys. Šios bibliotekos istoriją nuo trečiojo prezidento Tomo Jeffersono, kuris jai davė pradžią savo knygomis, iki mūsų dienų įdomiai sklaisto Charles Goodrumas savo ištaigingoje studijoje „The Treasures of the Library of Congress“, drauge apžvelgdamas ir jos rinkinius, kurie šiandien siekia septyniasdešimt šešis milijonus vienetų. Nemaža dalis jų yra tikros raštų, meno, muzikos ir kitų sričių brangenybės.

Kongreso bibliotekos Washingtone pirmieji ir pagrindiniai rūmai, vadinami Thomas Jefferson rūmų vardu. Už jų, nuotraukos dešinėje, matyti Bibliotekos antrieji John Adams vardo rūmai.
Nuotr. The Library of Congress

Bibliotekos rūmai

Kaip veikalo įžangoje pastebi bibliotekos direktorius istorikas Daniel Boorstyn, jau patys rūmai yra „nepaprasta brangenybė“. Iš tikrųjų biblioteka yra vienas iš gražiausių ir puošniausių sostinės pastatų. Jie buvo pradėti 1889 metais, o atidaryti — devyniasdešimt septintais. Iš pradžių buvo galvota, kad tai bus paprastas trobesys, tačiau ilgainiui pribrendo mintis, kad tai turi būti „naujoji šalies menų šventykla“, kuri pralenktų ir Europos žymiąsias bibliotekas. Tad prie jos išgražinimo dirbo daugiau kaip penkiasdešimt Amerikos dailininkų ir skulptorių, žinomiausių ano meto menininkų šioje šalyje. Kadangi, bestatant, Amerikoje įsiviešpatavo vadinamoji paauksinimo mada, tai ir bibliotekos pagrindinių salių lubos ir sienos žioruoja nuo auksinių ornamentų.

Buvo tai pirmieji Kongreso bibliotekos rūmai. Neilgai laukus, nei tarnautojai, kurių šiandien yra 5000, su būreliu lietuvių, nei rinkiniai negalėjo sutilpti po šiuo stogu. Trisdešimt devintais metais šalimais išaugo antrieji rūmai, gal dar talpesni, tik jau be meninio žėrėjimo, o neseniai baigti tretieji, patys erdviausi, ir į juos jau perkelta daug turto iš anų pastatų.

Bibliotekos rinkiniai

Žmogus galvotum, kad biblioteka — tai knygos ir rankraščiai. Tačiau Kongreso bibliotekoje yra kitaip. Kaip pažymi jos direktorius Daniel Boorstyn, aštuoniolika milijonų bibliotekos knygų sudaro tik vieną ketvirtadalį iš jos rinkinių. Biblioteka turi didžiausią Amerikoje susuktų kino filmų kolekciją, daugiau žemėlapių negu kita kuri institucija pasaulyje. Net Stradivario smuikų turi daugiau negu kur kitur. Tarp muzikos instrumentų rasi auksinę fleitą ir dramblio kaulo švilpynę. Nepaprastai turtingas grafikos skyrius — nuo Duererio ir Rembrandto iki mūsų dienų. Ten po keliolika kūrinių yra ir tokių lietuvių menininkų kaip Romo Viesulo. Nuostabaus gražumo yra iliuminuotieji rankraščiai. Yra ir labai senų rankraščių. Homero „Ilijados“ nuorašas yra iš antrojo amžiaus po Kristaus. Bet yra ir daug senesnių — sakysime, sumerų kyliaraščio plokštė iš dviejų tūkstančių metų prieš Kristų.

Iš aštuoniolikos milijonų knygų bibliotekoje anglų kalba yra tiktai ketvirtadalis. Čia sutelkta galybė veikalų prancūzų, italų, graikų, vokiečių ir kitomis kalbomis. Tarp jų užeisi tokių retesnių kalbų, kaip telugų, urdų, nepaliečių ir kitų. Kongreso biblioteka leidinių kinų kalba turi daugiau negu kas kitas, išskyrus pačią Kiniją. Tą pat galima pasakyti apie leidinius japonų kalba. Bibliotekos lentynose vietos rado ir apsčiai lietuviškų knygų, pavyzdžiui, Bostone išleistos Lietuvių Enciklopedijos trisdešimt šeši tomai, įvairių autorių kūriniai.

Kongreso bibliotekos pirmųjų rūmų (baigtų 1897 metais) pagrindinis skaitymo ir kartotekos kambarys.
Nuotr. The Library of Congress

Naujausia technika

Tuo būdu, kaip pažymi direktorius Daniel Boorstyn, Kongreso biblioteka yra tapusi savotiška įvairių sričių enciklopedija. Ir tai pažangi enciklopedija, su naujausia šių dienų technika. Viena iš paskiausių naujovių yra prisitaikymas prie kompiuterių. Ši sistema jau įvesta, ir nors dar turi kai kurių problemų, vis tobulėja. Kai ji bus pilnai įgyvendinta ir visos knygos bus užkataloguotos į juosteles, žmogui, ieškančiam medžiagos bibliotekoje vienokiai ar kitokiai studijai, darbas žymiai palengvės ir pagreitės: daugeliu atvejų užteks paspausti tik kompiuterio mygtuką, ir reikiami duomenys tau pasirodys ekrane tą pat minutę, o anksčiau būtų tekę raustis keletą ar keliolika dienų po katalogus ir knygas. Ir jau dabar iš kompiuterio tuojau pat pamatai reikiamo veikalo bibliografines žinias, jeigu ta knyga jau pervesta į naują sistemą. Čia pat galima atmušti ir bibliografinę kortelę.

O iš anksčiau Kongreso biblioteka turi Braille sistemos veikalus neregiams, turi mikrofilmus ir aparatus čia pat toms knygoms skaityti, turi net kalbančias knygas ir tokią naujausios technikos gudrybę, kuri skaito iš lapų raides ir paskui jas perdirba į garsus bei kalbą.

Jeigu tau reikia atvangos nuo knygų, kas savaitė gali nueiti į kamerinius koncertus, kuriuos bibliotekoje atlieka stipriausi šios srities vienetai. Ir galimas daiktas, kad smuikininkas gros Stradivariu iš bibliotekos rinkinių.

Gutenbergo Biblija

Pro bronzines duris įžengęs į pagrindinių bibliotekos rūmų didžiąją, marmurais klotą salę, tuojau pat pamatysi pirmąją spausdintą knygą — Gutenbergo Bibliją. Tai vienas iš trijų tobulai išsilaikiusių jos pergamentinių egzempliorių. Antras yra Britų muziejuje Londone, o trečias — Nacionalinėje bibliotekoje Paryžiuje.

Ne vienas pagalvos, kad pirmoji knyga bus grubaus darbo, šiurkščios technikos, iškrypusiomis ir ne visur aiškiomis raidėmis. Ir kaip žmogus nustembi, kai prieš save išvysti vieną iš švariausiai ir kruopščiausiai bei meniškiausiai atliktų leidinių. „Tai prakilnus knygos darbas“, skaitome Charles Goodrumo veikale apie Kongreso biblioteką.

Taigi, kaip Gutenbergo Biblija atrodo?

Ta didžiulė knyga. Iš viso ji turi 1282 puslapius. Paprastai ji įrišama į du tomus, tačiau Kongreso bibliotekoje ji sudėta į tris. „Pirmiausia nustebina, kad jos lapai atrodo toki naujutėliai“, — skaitome minėtame veikale. Lapai iš avies kailio yra balti ir švelnūs, su spalvotais tarpais, raidės — tikslios ir ryškios, paraštė lygi ir tiesi, rašalas visiškai vienodas. Sunku įsivaizduoti, kaip ji kada galėjo atrodyti dar nau-

(Nukelta į 2 psl.)

Kongreso bibliotekos Washingtone lobynas

(Atkelta iš 1 psl.)

jesnė, nors spausdinti ji buvo baigta 1455 metais.

„Patsai pirmutinis spaudos žingsnis yra absoliučiai tobulas... Ir juo nuostabiau, kai pagalvoji apie technines problemas, su kuriomis Gutenbergas turėjo susidoroti", primena Goodrumas savo knygoje.

Reikėjo rasti tinkamą metalą ir rašalą, kuris neskystų ant lapo. Reikėjo turėti tokį popierių, kuris švariai priimtų rašalą, pagaliau gauti tokį presą, kuris būtų švelnus, nesugadintų raidžių ir nepaliktų tuščių tarpų.

Kaip atrodo, Gutenbergas apie knygų spausdinimą galvoti pradėjo maždaug 1435 m. ir per dvidešimtį metų lindo į skolas, kol išdirbo techniką. Gi pirmos knygos spaudą atliko jau bendradarbiai Fustas ir Schoefferis. Didžiosios biblijos spausdinimas truko trejus metus, kartais net šešiems presams dirbant po keturiolika valandų per dieną. Kiek žinoma, bent trisdešimt egzempliorių buvo atmušta pergamente, ir tai pareikalavo pusantro tūkstančio avikailių, kuriuos reikėjo išdirbti į pergamento lapus. Bent šimtą aštuoniasdešimt egzempliorių anie du vyrai spausdino popieriuje, kuris anais laikais irgi buvo brangus. „Tačiau jų triūso vaisius buvo tikras triumfas", — rašo Charles Goodrumas. Neilgai laukus jiedu (Fustas ir Schoefferis) pradėjo spausdinti mažesnes biblijas ir psalmynus — lygiai tokios pat aukštos kokybės ir netgi gražesniu šriftu..."

Tą Gutenbergo Bibliją, kurią turi Kongreso biblioteka Washingtone, spausdintojas Fustas pardavė Paryžiuje vienuoliams benediktinams. Iš Paryžiaus knyga pateko į vienuolynus Švarcvalde, Šveicarijoje ir Austrijoje, kur 1926 metais benediktinai, pristigę pinigų, pardavė ją pirkliui Vollbehrui už pusantro šimto tūkstančių dolerių. Šisai netrukus su maždaug kitais trim tūkstančiais veikalų, spausdintų prieš tūkstantis penki šimtuosius metus, Gutenbergo Bibliją perleido Kongreso bibliotekai, už visa tai gaudamas pusantro milijono. Šiandien Gutenbergo Biblija yra pati brangiausia knyga pasaulyje. Prieš pora metų vienas jos egzempliorius, spausdintas popieriuje, o ne pergamente, buvo parduotas už maždaug pustrečio milijono dolerių.

Mainzo Biblija

Už kelių žingsnių Kongreso bibliotekos didžiojoje salėje stovi kitas garsus veikalas — didžioji Mainzo Biblija. Tai vienas iš šauniausių ankstyvojo renesanso rankraščių Vakaruose. Yra tai paskutinė didelė iliuminuota biblija, pradėta 1452 metais ir baigta už penkiolikos mėnesių. „Tai didelė Biblija", — pažymi Goodrumas, — išrašyta geriausiame pergamente ir atspindinti visą esmę to, ką iliuminatoriai buvo išmokę apie knygų išpuošimą".

Iš viso tokių retų knygų, dar iš penkiolikto amžiaus, Kongreso biblioteka Washingtone turi daugiau kaip pusšešto tūkstančio. Beveik visus tuos retus egzempliorius sudovanojo keletas kolekcionierių. Sakysime, Mainzo Bibliją padovanojo su šešiais šimtais kitų knygų Lessingas Rosenwaldas penkiasdešimt antrais metais, kai ta biblija buvo sulaukusi penkių šimtų metų amžiaus.

Muzikos instrumentai, Stradivario smuikai

Kai užeina kalba apie muziką Kongreso bibliotekoje, pirmas klausimas greičiausiai bus: ar ji turi Stradivario smuiką?

Antonio Stradivari darė savo smuikus Kremonos mieste Italijoje septyniolikto amžiaus antroje pusėje ir aštuoniolikto pradžioje. Kiti du garsūs smuiko meistrai Kremonoje buvo Amati ir Guarneri. Iš jų anksčiausias yra Amati.

Taigi, Kongreso Biblioteka turi tris Stradivario smuikus, po vieną violą ir violončelę. Taip pat turi po vieną Guarnerio ir Amačio smuiką. Specialistai sako, kad tokio gerumo smuikų gal įmanoma ir kitiems pasidaryti, tačiau tobulesnių už juos niekas nepagamino. Kiek liečia Stradivario smuikus Kongreso bibliotekoje, yra žinoma ir jų istorija. Iš jų šauniausiu laikomas Betts, — pagal garsų smuikų meistrą anglą, kuriam šis Stradivaris kurį laiką priklausė. Žinoma ir smuiko data — jis buvo padarytas 1704 metais, o jo tonas esąs karališkas. Šiandien yra išlikusių maždaug šeši šimtai Stradivario darbo instrumentų — penki šimtai keturiasdešimt smuikų, dešimt violų ir penkiasdešimt violončelių. Apie pusė jų yra Jungtinėse Valstybėse.

Įdomu, kad Kongreso biblioteka šiais instrumentais leidžia groti solistams arba kameriniams ansambliams. Anksčiau Kongreso bibliotekos muzikos salėje pastoviai grodavo Budapešto stygų kvartetas, o kai šis išsisklaidė jo vietą užėmė Juillard kvartetas, važinėjąs iš New Yorko. Garsaus Budapešto kvarteto du nariai buvo iš Vilniaus — broliai Šneideriai. Iš jų Aleksandras Šneideris kasmet lankosi Washingtone, Kennedžio centre, kaip dirigentas.

Fleitos

Kongreso biblioteka leidžia groti ir savo fleitomis. Tūkstantį tris šimtus fleitų ir kitų į jas panašių instrumentų padovanojo Dayton Milleris prieš keturiasdešimt metų. Jis buvo fizikas, garso bangų specialistas, ir fleitas rinko pagal medžiagą — iš bambuko, iš juodmedžio, dramblio kaulo, molio, nefrito, gi viena yra iš gryno aukso. Kai kurios fleitos turi garsią istoriją, sakysime, viena iš jų priklausė Fridrikui Didžiajam. Bibliotekoj rasi ir porcelianu apmuštą dėžę, kurion karalius, pagrojęs, dėdavo savo fleitą.

Fleitininkai ir fleitų meistrai nesiliauja bibliotekai jas dovanoję iki šios dienos, taip kad fleitų rinkinys nuo Millerio dienų gerokai padidėjo. Patsai Milleris fleitas rinko ir pagal kultūras: renesanso, Kinijos, eskimų, majų ir taip ligi dabartinių laikų.

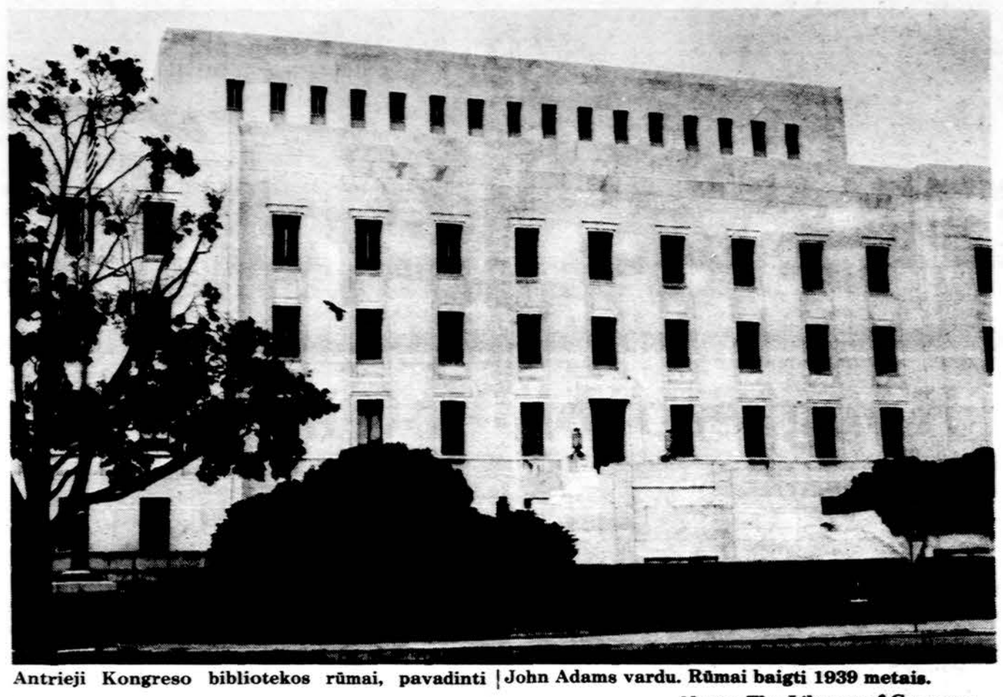
Senesnių kompozitorių rankraščiai

Kongreso biblioteka gali džiaugtis ne tik muzikos instrumentais, bet ir kompozitorių rankraščiais. Kai kurie kompozitoriai čia atstovaujami vienu kitu savo gaidų rankraščiu, pavyzdžiui, Bizet, Čaikovskis ar Sibelius. O kitų rasi beveik visą rankraštyną. Prancūzo Leo Delibes šeima padovanojo pilnus „Lakmės", „Šaltinio" ir „Silvijos" gaidų rankraščius. Kitas asmuo, Herbert Witherspoon, padovanojo visą Leoncavallo „Pajacų" gaidų rankraštį. Garsusis smuikininkas Fritz Kreisleris prieš trisdešimtį metų bibliotekai atidavė Brahmso smuiko koncerto rankraštį ir priedo — Guarnerio smuiką, kuriuo itin mėgsta groti čia koncertuoją solistai. Ponia Whitthall dovanojo Brahmso trečiosios simfonijos pirmutinį tekstą. Taip pat čia rasi Roberto Schumanno pirmosios simfonijos ir Mendelssohno Styginio okteto originalus. Biblioteka turi Beethoveno Piano sonatos originalą, Haydno penkiasdešimt antrą Piano sonatą ir devyniasdešimtąją simfoniją. Iš senųjų kompozitorių yra ir Mozarto „Serenada trylikai pučiamųjų instrumentų". Kai buvo atrastas šio kūrinio originalas, paaiškėjo, kad Mozartas Serenadą parašė dvylikai pučiamųjų ir vienam styginiam. Biblioteka turi daugybę Liszto juodraščių, laiškų ir galutinių tekstų.

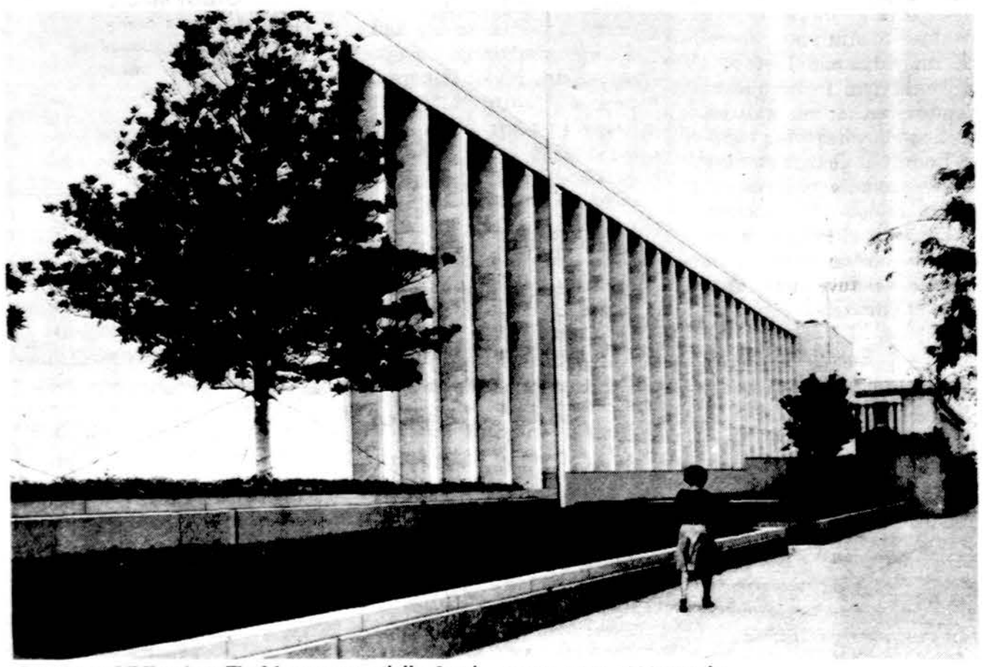
Dvidešimtojo amžiaus kompozitoriai

Tų ankstesnių kompozitorių rankraščiai tėra tik dalis muzikos lobių Kongreso bibliotekoje. Joje pilna dvidešimtojo amžiaus kompozitorių rankraščių ir kitokios medžiagos iki mūsų dienų. Iš vyresniųjų yra didžiulė Rachmaninovo kolekcija. Bibliotekai ją padovanojo kompozitoriaus našlė. Rinkinyje yra rankraščiai tokių Rachmaninovo kūrinių kaip „Rapsodija Paganinio tema", Trečios simfonijos rankraščio originalas ir vieno preliudo perrašymas pianinui. Biblioteka turi Prokofjevo Styginio kvarteto, Ravelio „Chansons de Medecasses", Respighio „Trittico Botticeliano" rankraščius, Bartoko, Stravinskio ir kitų originalus. Aišku, gausiai atstovaujama amerikiečių kompozitoriams, — Fosteris, Sousa, Geršvinas, Coplandas, Berlinas, Bernsteinas ir apsčiai kitų. Yra sukaupta išsami medžiaga apie kius muzikinius vaidinimus kaip „Oklahoma". Beje, biblioteka turi ir pačių pirmųjų amerikiečių kompozitorių muzikos — Hopkinso ir Billingso. Francis Hopkinsas yra ir Amerikos nepriklausomybės akto signataras.

Šalia visų šitų dalykų beliktų priminti, kad Kongreso biblioteka turi didžiausią krašte džiazo muzikos rinkinį, dvidešimt penkis tūkstančius operos libretų, vadinamosios provincinės muzikos (country music) rinkinius, daugybes plokštelių ir magnetofono juostelių su muzika. Turtingi ir liaudies rinkiniai, ne tik amerikiečių, bet ir kitų tautų. Tarp jų yra ir lietuviškų dainų, užrašytų Pennsylvanijoje ir kitur.

Antrieji Kongreso bibliotekos rūmai, pavadinti John Adams vardu. Rūmai baigti 1939 metais.
Nuotr. The Library of Congress

Kongreso bibliotekos Washingtone tretieji rūmai, pavadinti „James Madison Memorial" vardu. Pastatas baigtas 1980 metais.
Nuotr. The Library of Congress

MIRĖ ORWELLIO LEIDĖJAS

Britanijoje mirė Fredericas Warburgas, kuris su draugu 1953 m. buvo nupirkęs bankrutuojančią Martin Secker knygų leidyklą.

Ta jų leidykla išleido nemažą žinomų autorių, tarp jų Tomą Manną, Arnoldą Zweigą. Bet labiausiai išpopuliarėjęs tos leidyklos autorius buvo George Orwell.

Išleisti Orwellio „Gyvulių ūkį" atsisakė net kelios leidyklos, o iki šiol tos knygos išparduota apie 9 milijonai egzempliorių (jo „1984" išparduota dar daugiau — apie 11 mil. egzempliorių).

Leidyklos atsisakinėjo ne todėl, kad būtų blogai parašyta. Tada bijota užgauti Sov. Sąjungą, karo meto sąjunginin kę, nes Orwellis kaip tik pašiepia jos režimą. b.kz.

ŽURNALAS, KURIO NIEKAS NENORI PIRKTI

Jau 22 metai, kai Britanijoje eina mėnesinis žurnalas „Encounter". Bet kuo toliau, tuo labiau jį ima spausti piniginės bėdos. Kurį laiką jo leidėju pasirašinėjo Europos kultūros taryba. Vėliau nemažas subruzdimas, tiesiog skandalas kilo, kai paaiškėjo, kad jis leidžiamas su amerikiečių CIA parama. Tada subyrėjo visas redakcinis kolektyvas — liko pats vienas prof. Melvin Laski, kuris ieško, ar negalėtų koks milijonierius nupirkti to žurnalo ar iš geros širdies išmesti kultūros reikalui metams kokį šimtą tūkstančių svarų. O kol kas nors atsitiks, redaktorius — leidėjas praskolino savo namus ir dar bando pratęsti žurnalo gyvybę.

Vienas kitas piningingųjų pasižiūri į tą pusę, bet rimtai nesusidomi. Norėjęs pirkti žurnalą milijonierius James Goldsmith, kuris Prancūzijoje turi laikraštį, o Britanijoje buvo pradėjęs leisti pakankamai greit bankrutavusį populiarų žurnalą „Now!" Buvę tartasi su amerikiečių Atlantic Richfield bendrove, kuri prieš penkerius metus buvo nupirkusi, o dabar parduoda vieną gerųjų Britanijos savaitraščių — „The Observer". O dabar vien tik buvusi JAV ambasadorė Britanijai Anne Armstrong skambinėjanti, kur tik galinti, ieškodama žurnalui pagalbos.

Ar nuostolingą leidinį gali kas nors pirkti? Taigi kad perka pelningus ir nuostolingus. Perka dėl prestižo ar kitais sumetimais. Štai ir garsusis dienraštis „The Times" davė milijonus nuostolių, o buvo nupirktas, ir naujasis leidėjas, jau ligi šiol turėjęs laikraščių Australijoje, JAV ir Britanijoje, Murdoc, tikisi padaryti iš jo pelną duodantį leidinį. b. kz.

Kultūrininkas išeivijos gyvenimo kaleidoskope

JUOZAS PRUNSKIS

Juozas Eretas, VALANČIAUS ŠVIESA UŽ MARIŲ. Pranciškaus Juro ir jo bendradarbių gyvenimas bei veikla. Išleido Lietuvių katalikų mokslo akademija, Piazza della Pilotta 4, Roma, Italia. Spausdino Pontificia Universita Gregoriana spaustuvė Romoje 1980 m. Leidinys 354 psl. Serija Negęstantieji žiburiai. Redaguoja kun. Antanas Liuima, S.J. V tomas. Kaina nepažymėta.

*

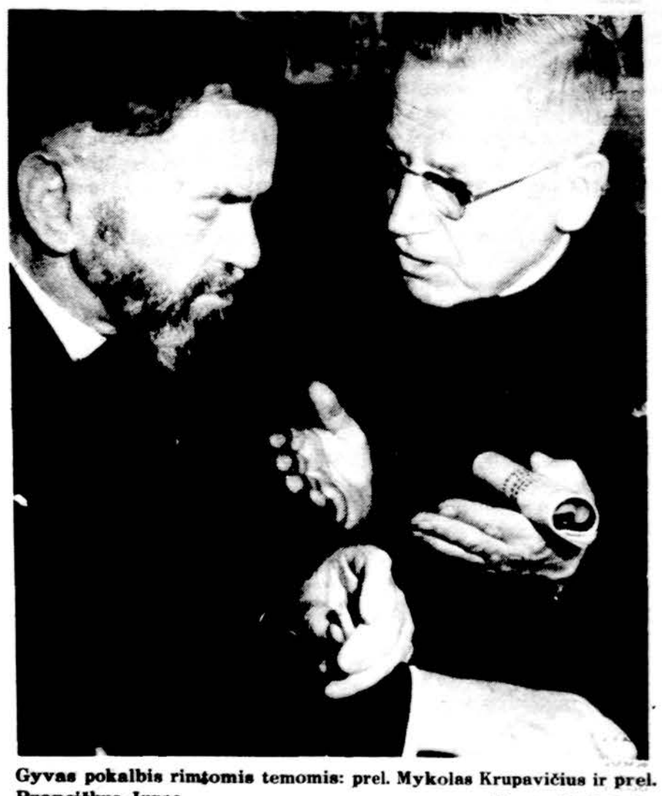
Sunkioje mūsų tautos vergijos naktyje mus pradžiugina tokios prošvaistės kaip prof. Juozo Ereto veikla. Savu laiku jis daug prisidėjo prie krikščioniškos kultūros ugdymo Lietuvoje, prie mūsų jaunimo — pavasarininkų, ateitininkų — organizavimo, didelių nuopelnų turi savo darbu Lietuvos universitete, o dabar jis irgi savo gyvenimą pašventęs kovai dėl Lietuvos laisvės, prabildamas į Vakarų pasaulį savo svariomis politinėmis brošiūromis, įvairiomis kalbomis, savo straipsniais, o taip pat darydamas ryškų įnašą į mūsų kultūrinį gyvenimą tokiomis monografijomis, kaip „Kazys Pakštas, Tautinio šauklio odisėja" ir kaip dabartinė knyga apie a.a. prel. Pr. Jurą — „Valančiaus šviesa už marių". Mums be galo džiugu, kad prof. Eretas, būdamas šveicaras, savo didelį kūrybos ir kultūrinio - mokslinio darbo talentą, galima sakyti savo gyvenimą, yra pašventęs Lietuvai.

Kai dar vyko pilietinis karas Ispanijoje, daugelis tada skaičiusių „XX Amžių" pastebėjo ypatingai gyvu stiliumi sukurtus, gausiai surinkta dokumentuota medžiaga aprūpintus ištisą puslapį užimančius Hispanus straipsnius. Tai buvo prof. Ereto talento sužvytėjimas periodikoje, parodęs jo plunksnos pajėgumą reikštis jam ne gimtąja lietuvių kalba.

Taip ir šiame veikale prof. Eretas kalba dalykiškai, vaizdžiai, stilingai ir turiningai. Imdamasis paruošti šią monografiją, prof. Eretas turėjo susidurti su nemažais sunkumais. Didelės pagarbos nusipelnęs mecenatas prel. Pr. Juras buvo didelis lietuviškų knygų globėjas ir leidėjas, nuoširdus visuomenininkas, patriotas lietuvis, be priekaištų kunigas, stambaus archyvo kūrėjas, bet mokslo aukštumomis jis nešvytėjo ir negalima pasakyti, kad jis savo pastangų įvertinimo nebūtų ieškojęs. Šitokioje sudėtingoje situacijoje prof. Eretas, įrikiuodamas prel. Jurą į Negęstančių žiburių eiles, rado gerą išeitį, daug dėmesio kreipdamas į to laikotarpio išeivijos lietuviškojo gyvenimo foną, duodamas suglaustas informacijas apie prel. Juro remtas įstaigas, pateikdamas biografines žinias apie prel. Juro išleistų knygų autorius, todėl monografija pasidarė platesnės apimties, prieš skaitytojo akis statydama ne vien tą aprašomą centrinį asmenį, bet ir gana gausią to laikotarpio mūsų kultūrininkų plejadą bei apskritai šio meto mūsų visuomeninio, kultūrinio gyvenimo išeivijoje vaizdą.

Knygą skaitant, tenka stebėtis autoriaus ypatingu darbštumu. Jo panaudotas gausus paties prel. Juro archyvas, išlasinėti to laikotarpio žurnalai ir laikraščiai, užmegztas platus susirašinėjimas su tais žmonėmis, kurie turėjo kokį nors ryšį su monografijoje aprašomu asmeniu. Prof. Eretui teko susirašinėti su žmonėmis, esančiais skirtinguose kontinentuose, ir iškasti medžiagą, laikomą įvairių archyvų depozituose. Nors prof. Eretas jau yra 85 metų, jo kūrybiniai polėkiai nėra išblėsę ir jo darbštumas taip pat našus.

Šis veikalas mus supažindina su prieškarinio lietuvio kaimiečio pastangomis prasiveržti į šviesesnį gyvenimą, aptaria sunkumus jauno imigranto, pasiekusio Ameriką šio šimtmečio pradžioje, supažindina su JAV lietuvių parapijų veikla, su augimu periodinės spaudos, kaip Darbininkas, Eglutė, su sunkumais išeivijoje leisti lietuviškas knygas, su pastangomis sukurti gausų lituanistikos archyvą, ir visa tai daroma ne vien išryškinant aprašomojo asmens įnašą, bet ir įstatant jį į savo laiko visuomeninio, kultūrinio išeivijos gyvenimo foną taip, kad knyga išeina iš siaurų biografinio aprašo ribų, tapdama mūsų išeivijos margo XX amžiaus gyvenimo kaleidoskopu. Po jį susivaikyti padeda rūpestingai sudaryta asmenvardžių ir vietovardžių rodyklė, o naujo vaizdumo priduoda tikrai gausios iliustracijos. Reikia stebėtis ir taip kruopščiai surinktais prel. Juro darbų bibliografiniais duomenimis bei sisteminga atsiliepimų apie jo darbus registracija. Mokslinio veikalo objektyvumui gražiai padeda gausiose išnašose nurodomi šaltiniai. Ši knyga tai vėl džiugi prof. Ereto dovana mūsų tautai.

Gyvas pokalbis rimtomis temomis: prel. Mykolas Krupavičius ir prel. Pranciškus Juras.
Nuotr. V. Maželio

Dvasios aristokratė užmigo amžinu miegu

Dr. Mariją Krasauskaitę atsisveikinant

Užgeso vienas iš giliausių intelektų lietuvių moterų tarpe: 1981 m. birželio mėn. 20 dieną mirė istorikė, profesorė, filosofijos daktarė **Marija Kristina Krasauskaitė.**

Auroros kolegija, kurioje profesorė dirbo 10 metų, apibūdino ją britų poeto Aleksandro Pope žodžiais, kolegijos 1972 metų leidinyje „Pharos“:

Let such teach others
Who themselves excel.
(Tegul tie moko kitus,
Kurie patys siekia tobulumo).

Marija Krasauskaitė visad siekė tobulumo. Jos gyvenimas buvo turtingas ir įvairus. Pasaulio pilietė, ji patyrė ir blogį, ir gėrį, karus ir revoliucijas, pajuto žmonių humaniškumą ir nehumaniškumą. Ji pažino sėkmės džiaugsmą ir pralaimėjimo neviltį. Ji įgijo tuose, kurie ją arčiau pažinojo, didelio palankumo už jos humoro pajautimą ir sąmojų.

Ji siekė tobulumo kaip mokslininkė. Jos visas gyvenimas buvo žinių ir tiesos troškimas. Gerai mokėdama daug kalbų, ji išmoko angliškai jau savo amžiaus saulėleidyje, o dar neseniai pati mokėsi ispanų kalbos. Pasaulinę istoriją studijavo visais savo laisvalaikiais, visose atostogose. Jos žinios buvo gilios ir detališkos.

Marija buvo tobula dėstytoja. Jos gyvenimas buvo pašvęstas jaunimo auklėjimui — tėvynėje Lietuvoje ir adoptuotoje Amerikoje. Mokydama studentus, ji neleisdavo palikti nė vienos nepataisytos klaidos, o taip pat nė vieno pasisekimo, neiškelto, neįvertinto. Jos domėjimasis studentų pažanga reiškėsi visaip, ji nesigailėjo jiems nei savo laiko, nei žinių, nuoširdžiai jas perteikdama.

Marija Kristina Karasauskaitė gimė 1902 m. kovo 13 d. Plokščiuose. Tėvas — Antanas Krasauskas, buvo advokatas, ilgai dirbęs Marijampolėje, o Marijos senelis buvo dalyvavęs Tado Kosčiuškos sukilime 1794 m. ir turėjo slapstytis nuo rusų persekiojimų. Motina Sofija Ivanauskaitė-Krasauskienė buvo kilusi iš stambiųjų, tituluotų dvarininkų, bet po 1863 m. sukilimo šeimos dvaras Pustelninkai tapo konfiskuotas, jo tėvo brolis — rusų sušaudytas.

Marija augo gražioje Lietuvos gamtoje prie Nemuno ir iš mažumės girdėjo švarią kaimiečių lietuvišką tarmę. Visą gyvenimą buvusi puristė, puoselėjo ir kultivavo lietuvių kalbą. Tačiau, besimokydama ano metų lenkų įtakos paveiktame Marijampolės mieste, turėjo progos išmokti lenkiškai ir rusų mokykloje įsigyti tvirtus rusų kalbos pagrindus.

Vidurinį mokslą pradėjo Marijampolėje, bet Pirmojo pasaulinio karo audra nublokė ją su šeima pirma į Gudijos miestą Homelį, vėliau į Voronežą. Teko tris kartus keisti mokyklą, bet Marija visur pasižymėjo kaip žinių trokštanti pirmoji mokinė. Voroneže ji nesimokė garsioje M. Yčo gimnazijoje, bet rusiškoje, vadinamojoje „Mariinkoje“ (rusų motinos carienės Marijos globojamojoje). Palaikė glaudžius ryšius su gausiai susispietusiu šiame Ukrainos švietimo židiny lietuvišku jaunimu.

Būdama jauna, atidžiai sekė politinius įvykius, skaitė laikraščius, revoliucijai įsisiūbavus, godžiai klausėsi mitinguose įvairių kalbų. Galima sakyti, kad brendo istorinių įvykių sukūry. Turbūt tai ir sužadino jos susidomėjimą žmonijos ir savo krašto praeitimi.

Grįžusi į nepriklausomą Lietuvą, Marija baigė Marijampolės gimnaziją aukso medaliu.

Toliau dr. Marijos gyvenimas klostėsi šitokiais etapais: 1920-21 m. Ukmergės gimnazijos mokytoja; 1921 m. rudenį Marijampolės mokytojų seminarijos mokytoja; 1922-1926 m. studijos Hallės ir Ciuricho universitetuose; 1927-1936 Marijampolės mokytojų seminarijos mokytoja, vicedirektorė 1929-1936; 1936-1939 Marijampolės Rygiškių Jono gimnazijos mokytoja ir inspektorė; 1939-1941 Vilniaus VI gimnazijos direktorė; 1941-1944 Švietimo valdybos vyr. patarėja, dirbo Mokslo akademijos istorijos skyriuje, Pedagoginiame institute dėstė Lietuvos istoriją; 1945-1949 Miuncheno lietuvių gimnazijos mokytoja, nuo 1946 gimnazijos direktorė; 1951-1962 dirbo Haverfordo (Pa.) kolegijos bibliotekoje; 1962-1972 profesorė Auroros (IL) kolegijoje; vėliau iki mirties, kaip pensininkė, gyveno Chicagoje, buvo visur matoma šios lietuvių kolonijos kultūriniame gyvenime.

Kaip matėme, būdama dar visai jaunutė, Marija pradėjo mokytojauti Ukmergės gimnazijoje, šviesaus atminimo direktoriaus Jono Barono vadovaujamoje. Čia Marija atliko puikią pedagoginę praktiką. Dirbo toje nuostabioje idealizmo auroje, kuri gaubė jaunimą, nepriklausomai Lietuvai besikuriant. Ar buvo gaunamos algos? Ar kasdien pavalgyta? Nesvarbu! Teko pakelti didelį vargą, bet niekas nusiskundimų negirdėjo. Iš to laiko jos mokinių tarpo iškilo tokie mokslo vyrai, kaip pvz. profesorius Jonas Puzinas.

Bestudijuodama Vokietijoje ir paskui Šveicarijoje, Marija buvo taip pasinėrusi moksluose, kad neteko net daug bendrauti su ten pat studijavusiu mūsų jaunimu, vis dėlto užmezgė gražius ryšius su kai kuriais šveicarais lietuvių bičiuliais, kaip prof. Studerum, Brenderiu. Jie vėliau dirbo Lietuvos universitete.

Nuostabių gabumų, išimtinos atminties, visus universiteto kursus išėjo pagrindinai. Studijavo germanistiką, pasaulinę istoriją, meno istoriją (pas garsųjį prof. H. Woelfliną, kurie tuo metu kaip tik dėstė Ciuriche). Lietuvos istorijoje specializavosi, jei neklystu, pas Rytų Europos žinovą prof. Holtzmanną. Be puikiai išmoktos vokiečių kalbos, literatūros istorijos, išmoko dar prancūzų ir lotynų kalbas, susipažino ir su graikų raštais originale (galėjo skaityti LDK Algirdo susirašinėjimą su Bizantijos imperatorium...), nepamiršo ir rusų gimnazijoje prievarta dėstytos senosios slavų kalbos, kuri, kaip senoji vokiečių kalba, būtina viduramžių dokumentams skaityti. Tuo būdu mokėjo visas tas kalbas, kurios reikalingos rimtam Lietuvos istorijos tyrinėtojui!

Kažin, ar daug mūsų istorikų yra gavę tokį fundamentalų metodologinį pasiruošimą? Jai buvo gerai žinoma archeologija, paleografija, sfragistika, nekalbant jau apie kitus pagalbinius mokslus, kaip geografija, chronologija. Tokie kapitaliniai veikalai kaip Bernheimo, Grotefendo, taip pat storieji žodynai visad turėjo būti jai prie rašomojo stalo ranka pasiekiami.

Dr. Marija Kristina Krasauskaitė (1902.III.13—1981.VI.20).

Marijos Krasauskaitės disertacijos tema „Litauische Adelsprivilegien bis zum XVI Jh.“ (Lietuvių bajorų privilegijos iki 16-to amžiaus) buvo Vokietijoje išspausdinta 1927 m. (Bonn-Leipzig). Ja remiasi užsienio istorikai, rašydami apie Lietuvą.

1926 m. gavo diplomą MAGNA CUM LAUDE — par excelence ir buvo pasiruošus rimtam darbui Lietuvos istorikė.

Mokslams pasibaigus, buvo nuvažiavusi dar į Prancūziją, Italiją, o studijų metu dar spėjo susipažinti su didžiaisiais Vokietijos miestais ir jų meno turtais, muziejais.

Tiesaus, gal net stataus, suvalkietiško būdo jauna daktarė nežinojo, kas yra protekcijos. Nuėjo tiesiai Kaune į universitetą, pas istorijos mokslų dekaną, ir pasiklausė, ar nėra kokios asistentės vietos. Nepažinojęs jos, profesorius trumpai atsakė, kad — nėra. Tai buvo gal didžiausias smūgis, kokį Marijai gyvenime teko patirti. Ir didelis nuostolis Lietuvos istorijai.

Marijos tėvas jau buvo miręs, seserys ištekėjusios (Irena už matematiko, „Aušros“ gimnazijos direktoriaus prof. Mato Krikščiūno, Sofija — už karininko Juozo Ugianskio). Motina liko viena, kurią globoti teko Marijai. Pasirinkimo nebuvo, reikėjo mokytojauti ir apie svajotą mokslo darbą pamiršti. O vėliau prie jo grįžti neleido sąlygos.

Tokiu būdu savo įprastu sąžiningumu Marija tapo jaunimo auklėtoja. Pasakojo jos buvę mokiniai, kokiu smalsumu pasitiko naują, gražią, elegantišką, anglišku kostiumėliu vilkėjusią, užsieny daktaro diplomą gavusią mokytoją. Sužavėjo pamoka — įdomi, turininga, logiška. Bet koks buvo nusistebėjimas, kai prieš galą pamokos mokytoja išėmė iš portfelio Paryžiaus madų žurnalą ir ėmė aiškinti mergaitėms, kad moterys privalo rūpintis savo išvaizda, estetika gyvenime...

„Bijojom jos kaip ugnies, bet gerbėm, nes buvo, nors griežta, teisinga“. Reikalavo drausmės ir tvarkos. Skrupulingai vengė bet kokio protekcionizmo (tai gal kartais šalčiu dvelkė), per didelio artimumo, su kolegomis ir mokiniais laikėsi oficialiai. Tačiau netrukus jaunimas sužinojo, kad jeigu ta mokytoja išgirsta apie mokinių ligą, ar apie kitokį jų vargą, tuoj skuba padėti. Ir per visą gyvenimą visiems, kas tik turėjo progos su ja suartėti, ne sykį nešė moralinę paguodą ir materialinę pagalbą, visad buvo pirmoji padėti nelaimėje, visad subtiliais, nuoširdžiais patarimais guosdavo. Tatai ne vienas, manau, atsimena...

Nuosekliai stengėsi diegti jaunimui gilius etikos principus ir tikrą, ne deklamuotą, be patoso meilę Lietuvai, patriotizmą veiksmu, ne tik žodžiu.

Kaip inspektorė — administratorė Krasauskaitė atlikdavo savo pareigas ypatingu rūpestingumu. Raštinės tvarka turėjo būti be priekaišto, mokyklos rūmai švara blizgėjo.

Nevengė ir visuomeninio darbo, visad iškeldama praktiškus reikalus, bet ne daugeliui organizacijų priklausė. Buvo, kaip išimtis, priimta su dar keliomis mokytojomis į Lietuvos istorikų draugiją. Švietimo ministerijos būdavo kviečiama į pasitarimus, svarstant mokslo, programų ir auklėjimo klausimus. Dalyvavo istorijos mokytojų kursuose vasaros atostogų metu Palangoje (bene 1937 m.). Istorijos-pedagogikos klausimais rašė „Vaire“, „Židinyje“, „Tautos mokykloje“, „Lietuvos mokykloje“, buvo koautorė P. Šležo redaguotos monografijos „Vytautas Didysis“ ir kt.

Atėjo Antras pasaulinis karas. Atgavome Vilnių. 1939 m. lapkričio 1 d. dr. Krasauskaitė Švietimo ministerijos skiriama direktore VI-sios Vilniaus gimnazijos (buv. Čartorisko vardo mergaičių gimnazijos) su dėstomąja lenkų kalba. Prasidėjo lyg ėjimas per lūžtantį ledą... Lenkai pasitiko lietuvę direktorę iškeltais kumščiais, mokiniai — streikais. Direktorė stoiškai laikėsi Lietuvos ministro įgaliotinio Vilniaus reikalams K. Bizausko instrukcijų — nelietuvinti prievarta, tik stengtis, kad jaunimas taptų lojaliais Lietuvos piliečiais. Po poros mėnesių padėtis aprimo, mokytojų personalas, mokinės ir jų tėvai ėmė reikšti naujai vadovybei pagarbą.

Okupacijos metai praėjo siaubingoje įtampoje. Tik santūrumas ir taktas išgelbėjo direktorę nuo suėmimo, bolševikų persekiojimų ir tremties. Direktorė daugelio sau patikėtų žmonių gyvybes išgelbėjo, juos apsaugojo nuo teroro.

Vokietmetyje lenkų mokyklos buvo uždarytos. Dr. Krasauskaitė perėjo dirbti į Švietimo valdybą kaip vertėja. Teko susidurti su aukščiausiais nacių pareigūnais — pristatytais „tvarkyti“ mūsų mokymo ir mokslo įstaigas. Reikėjo liudyti apie bolševikų žiaurumus, gelbėti žmones nuo vokiškų budelių. Nepritekliai, beveik badas. Suėmimai. Žiaurumai. Gedulas.

Miršta Marijos motina. Bombardavimai. Bėgimas iš daužomo Vilniaus 1945 m. liepos mėn. įvyko ypač tragiškom aplinkybėm, kada teko dalintis pavojum ir skausmu su viena šeima, turėjusia geležinkelio stoty palikti jos akyse bombos skeveldros užmuštą sūnų...

Retai kas taip skaudžiai vargo tremtį Vokietijoje, kaip Marija. Ir tylėjo. Kokia asmeniška auka vadovavo Miuncheno lietuvių vargo gimnazijai, gal žino tik pora artimiausių asmenų...

Tačiau visuomenės gyvenime dalyvavo, lankė koncertus, muziejus. Buvo viena iš Lietuvių moterų klubų federacijos steigėjų.

Pirmieji metai Jungtinėse Amerikos Valstybėse prislėgė ją degradacija ir materializmu, kai tekodirbti neįprastą fizinį darbą. Suartėjo su Vincu Krėve ir jo šeima, vienikitus guodė nelaimėje.

Pagaliau pateko į Haverfordo (Pa) biblioteką ir atsidūrė labiau savoje atmosferoje. Greit buvo kolegų ir profesūros įvertinta, mėgiama ir gerbiama.

Vėl nelengva buvo skirtis su kultūringa aplinka, kuomet mirė Krėvė ir kiti išsiskirstė; sesuo I. Krikščiūnienė su šeima apsigyveno Chicagoje — žengiantis amžius vertė glaustis arčiau savųjų, Marija buvo pakviesta dėstyti vokiečių kalbą ir pasaulinę istoriją Auroros kolegijoje, Illinojuje. Ne iš karto prisitaikė Marija prie naujų sąlygų. Bet ir čia netrukus ją žmonės pažino, pamėgo. Užsimezgė glaudesni ryšiai su kai kuriomis šeimomis. Vienas jaunas profesorius pakvietė Mariją būti jo dukrelės krikšto motina. Pradėjusi dėstyti kaip instruktorė, po kelerių metų gavo pilnos profesorės titulą.

Vienas būdingas vaizdelis. Marija dalyvauja protestantų teologų ekskursijoje į Masados parodą Chicagoje. Marija kukliai prašo paaiškinimų. Užsimezgė autobuse gyvos diskusijos. Senieji autoritetai kalbėjo apie žydų kovas su romėnais, apie didvyrišką Masados pilies gyventojų susideginimą. Iškilo problemos. Tada dr. Krasauskaitė (dr. K., arba tiesiog Marija vadinama) prabilo. Pasirodė, kad ji daugiausiai žinojo apie paliestą istorinį įvykį! Ir nepraleido progos priminti XIV amžiaus lietuvių kovų su vokiečiais, didvyriško pilies gynėjo kunigaikščio Margirio susideginimą su visa pilies įgula...

Dešimt darbo metų Auroroje sušildė dvasiškai Mariją, ji apsibuvo, apsiprato. Lyg nauji namai atsirado. Tiesa, užkrauta darbo našta (visad taip kruopščiai ir rūpestingai atliekama) neleido plačiau bendrauti su lietuvių visuomene. Atiduodavo savo duoklę nedidelei, bet veikliai Auroros lietuvių bendruomenės kuopai. Retkarčiais pasirodydavo Chicagoje. Palaikė mūsų spaudą, bet nepalenkiamai laikėsi savo principo: „Jei ko negali padaryti gerai, — visai nedaryk“. Perfekcionistė buvo. Todėl ir kviečiama rašinėti Lietuvių Enciklopedijoje — atsisakė.

Gyveno labai kukliai. Taupė, galvodama, kad ateis ligos, negalavimai, gal invalidumas, nenorėjo niekam pasidaryti našta. Kartu su tuo leido sau panaudoti nedideles santaupas kultūros reikalams. Vienų atostogų metu aplankė Meksiką, kitų — Ispaniją ir Šiaurės Afriką. Sugebėjo sukaupti rimtą istorinę biblioteką.

Į pensiją išėjusi, kaip jau minėjom, apsigyveno Chicagoj. Čia turėjo nemažai senų pažįstamų, labai vertinamų bičiulių, bet vengė megzti ryšius, kartodama: „Aš jau sena, nenoriu niekam užsimesti“...

Ėjo metai. Nejučiomis vystėsi liga, mažėjo bendraamžių, išsilaikė nedidelis būrelis giminių, draugų, kai kur atsirado ir naujų pažinčių. Dar kurį laiką reiškėsi mūsų visuomenės gyvenime, domėjosi mūsų jaunimo kultūriniais pasisekimais, buvo gana aktyvi Liet. moterų federacijos Chicagos klube, sąžiningai mokėjo savo nario mokestį Lietuvos dukterų draugijai. Tačiau ar bent keli asmenys žinojo tai, kaip ji globojo senuką alkoholiką, tūnojusį jos gyvenamo namo rūsyje? Jis jai patikėdavo savo mėnesinę pensiją, prašydamas jam pinigus skirti tik dalimis, o Marija skrupulingai kontroliuodavo,

(Nukelta į 4 psl.)

Marija Stankus-Saulaitė

RŪKAS

Arčiau ir arčiau širdies
lipnus rūkas lipa.
Nors vakar galėjome svajoti,
toliu pripildydami žvilgsnius,
šiandien tegalime rūpintis,
kad liktų kuo kvėpuoti,
kuo nusiplauti pilkumą.

Netikėtai atvėrėme žaizdas.
Širdis jau daugel metų atrodė
saugi, rami ir nesikeičianti.
Dūžiai, kaip plakantis potvynis,
diena iš dienos į krantą nešė
lengvą salų medieną.
Tada rausvas ruožas sprogo.

Arti, visai šalia širdies,
pradėjo vėsti vandenys.
Pelengva jie kilo,
keisdamiesi ir tirštėdami
į nebepereinamą ribą
tarp minties ir vilties,
tarp atodūsio ir visiškos tylos
nebegiedrėjant.

VASARMETIS

Delnus vėl degina saulė,
žalia ir aitri artuma.
Dar nepražydus rožėms,
jau paskutinis žiedas noksta;
dar neapsivertus dienai,
pelenai krenta.

Kaitroje atpažinta žemė
pasiima vasaros vardą.
Lengva ankstyva šviesa
veda į vėlyvą tamsą
žiedo ir lapų taku.

Kaip visas neišvengiamas gyvenimas —
šis žemės degimas kasmet.

JAI

Jei kalbėtume šiandien
kaip prieš dvidešimt metų,
surastume tą patį žodį,
neatpažindamos veido.

Prieš neprasmingą šaltį
sujudo juoko šiluma,
iš slegiančios tamsos
iškilo šviesios akys.

Jau per ilgai
kiti vaizdai ir
kitos kalbos
buria mums lemtį.

Bet vis tiek žinau,
jei kalbėtume dabar,
kaip juokėmės tada,
suprastume.

ATSAKAS

Atplėšti voko nebemoku.
Raidės slepiasi
po neišskaitoma baltuma
popierius slysta tarp pirštų.

Ką nors rašai
lengva ranka,
sunkia širdim.

Nedrąsu skaityti tai,
kam nebėra atsakymo.
Neatidarau, — tik pastebiu,
kur užvakar buvai.

PASLAPTIS

Kaip
surasti raidę,
pasakyti žodį,
sustabdyti tylą
ir uždegti dieną...

Kaip
aptarti meilę,
aprašyti žemę,
apriboti skausmą
ir iškelti saulę...

Vakare
užsikloti saule — —
kaip?

II JAI

Neturi
savo namo,
savo vaiko,
savo krašto,
praeities.

Pastatai
saugią vietą
kito širdžiai
atsigauti.

Tam esi,
tam lieki.
Brangi.

Lemtingos sukaktys ir „Genocido" autorius

Š. m. birželio 10 d. suėjo 8 metai nuo dr. J. Pajaujo, **Soviet Genocide in Lithuania"** autoriaus mirties. Knygos leidimas užtruko labai ilgai, bet ji išėjo „pačiu laiku". Buvo išleista **Manyland Books** leidyklos su 1980 m. reikšminga data, t.y. Lietuvos pavergimo 40 metų sukakties metais. O pasirodė ta knyga tik šįmet, kai minim kitas lemtingas sukaktis. Knyga gaunama ir „Drauge", kaina — 10 dol., 95 centai.

Birželio 15 - 21 dienomis suėjo 40 m. nuo genocidinių išvežimų pradžios. Kaip „Genocido" recenzijoj **Tėviškės Aiduose** (Australijoj) rašo kun. Pr. Dauknys, dr. Pajaujo knyga nurodo „kad Sovietų genocidas pareikalavo daugiau kaip 600,000 lietuvių aukų, ištremtų į tolimas Sovietų Sąjungos sritis, dešimtimis tūkstančių nužudytų, mirtinai nukankintų. Tai beveik ketvirtį visų Lietuvos gyventojų ištiko toks baisus likimas".

Birželio 23 d. suėjo 40 metų nuo didvyriško tautos sukilimo. 1941 metais, kuriame dalyvavo 100,000 partizanų. Juo tauta gali didžiuotis, nes jis, kaip rašo dr. Pajaujis, „įrodė visam pasauliui, kad sovietų tvirtinimas, jog Lietuva savanoriškai įsijungė į Sovietų Sąjungą, yra melas. Sukilimas visada bus prisimintas kaip nepaneigiamas laisvės siekimo liudijimas ir aiškus pasireiškimas lietuvių tikėjimo į teisę būti nepriklausomais".

Taip pat birželio 23 d. suėjo 40 metų nuo **Laikinosios vyriausybės** sudarymo ir Lietuvos nepriklausomybės atstatymo paskelbimo. Tai buvo drąsūs žygiai. Jie gausiai dokumentuoti pulk. K. Škirpos knygoj **Sukilimas Lietuvos suverenumui atstatyti, 1973.**

Dr. J. Pajaujo gyvenimas susijęs su tais tragiškais ir didvyriškais įvykiais. 1940 m. sovietams Lietuvą okupavus jis vos tik po kelių savaičių buvo areštuotas ir su pirma suimtųjų banga atsidūrė Lukiškių kalėjime. O 1941 m. sukilimo metu pogrindžio vadovybės buvo koptuotas į Laikinąją vyriausybę.

Pulk. Škirpos knygoj rašoma: „Tokia buvo karinio štabo valia — parinkti vyrus kompetentiškus pareigoms, visuomenei plačiai žinomus, patriotine drąsa pasireiškusius, kurie tuoj pat galėtų perimti ministerijas. Taip pat, kiek įmanoma, sutelkti įvairių ideologinių bei politinių nusistatymų asmenis, tačiau vengiant siaurai partinių. Sudaryti stiprią darbo ir kovos vyriausybę. Partinė aritmetika nė į galvą neatėjo" (Dr. Padalio žodžiai).

Toliau rašoma kaip Laikinosios vyriausybės sudėtis buvo paskelbta per laisvą radiją, dar Sovietams iš Lietuvos neišsinešdinus.

„Soviet Genocide in Lithuania" autorius dr. Juozas Pajaujis-Javis (1894—1973) ir knygos viršelis.

„Ypač charakteringas vyriausybės susidarymo padėčiai, ano meto siaubingomis aplinkybėmis, buvo atsitikimas su dr. Juozu Pajauju... jį pogrindžio vadovybė buvo kiek iš anksčiau kontaktavusi darbo ir socialinių reikalų ministerio postui, ir jis buvo tą pasiūlymą priėmęs. Tačiau birželio 23 dienos sukilimas jį užklupo Šiauliuose..." Cituojamas pats dr. Pajaujis:

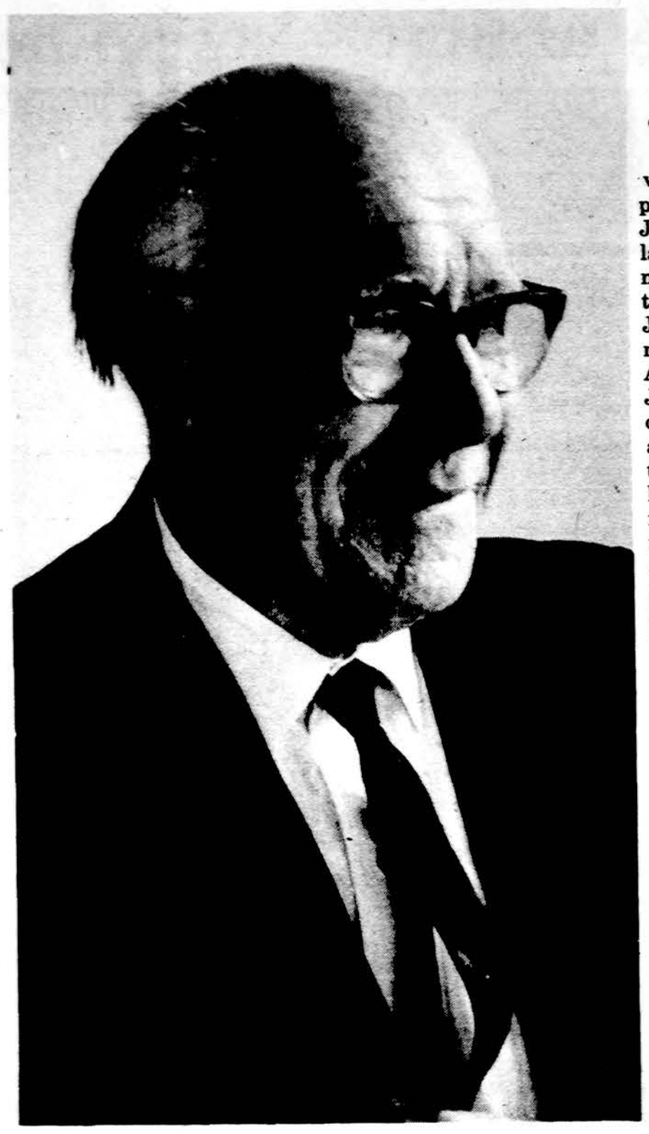
„Eidamas kažkuria siaura gatvele netoli geležinkelio stoties, aš staiga išgirdau, kaip iš vieno nedidelio vienaaukščio namelio sklinda — Lietuvos himno garsai! Sustojau, kaip įdiegtas. Įsižiūrėjęs, pamačiau per langus, kad tame namely jau buvo susirinkę nemaža žmonių. Įsidrąsinęs įžengiau ir aš į trobą. Susirinkusieji buvo paprasti žmonės, darbininkų rūbais, himno garsams skambant, daugelis šluostėsi ašaras. Netrukus radijofono kalbėtojas perskaitė Lietuvos suverenumo atstatymo aktą ir paskelbė sudarymą Laikinosios vyriausybės, kurios sąstate perskaitė ir mano pavardę, kaip darbo ir socialinių reikalų ministerio..."

„Šiaulių miesto gatvėse tą rytą buvo didelis subruzdimas, patruliavo milicija ir maišėsi nemaža komjaunuolių, kurių tarpe buvo galinčių mane atpažinti. Reikėjo tad dingti iš miesto. Bet kaip?"

Taip, tai buvo daug patriotinės drąsos pareikalavę laikai, kai lietuviai vieningai stojo į kovą ir į bendrą darbą. Iš jų žygių ir dabar galima pasimokyt kaip sutartinai veikti tautos labui, pamirštant vaidus.

Laikinoji vyriausybė, kaip žinoma, ilgai neišsilaikė, bet ji atliko svarbią funkciją. Vokiečių okupantai nenorėjo pripažinti Lietuvai suverenumo, bet net šešias savaites nesiryžo Laikinosios vyriausybės panaikinti.

K.V.

Sukaktuvininkas rašytojas Jurgis Gliauda Nuotr. V. Maželio

Rašytojas, darantis staigmenas

Jurgio Gliaudos 75 metų sukakties proga

Jurgis Gliauda yra turbūt vienintelis mūsų rašytojas, pataikęs gimti per pačią Jungtinių Amerikos Valstybių laisvės šventę — liepos 4-tą dieną. Ir tai atsitiko 1906-tais metais. Taigi šiemet liepos 4-tą Jurgiui Gliaudai sueina 75 metai. Sukaktuvininkas yra Antano Vaičiulaičio, Jurgio Jankaus bendraamžis ir daugelio kitų, truputį anksčiau ar truputį vėliau gimusių, rašytojų kartos žmogus. Tik tie visi kiti jau nepriklausomybės metais reiškėsi mūsų literatūros puslapiuos, kai tuo tarpu Jurgis Gliauda net pokario gausios stovyklinės mūsų literatūros metais Vokietijoje buvo vis dar nežinomasis.

Ir štai staigmena! Pirmąjį „Draugo" romano konkursą laimi romanas „Namai ant smėlio". Atplėšus slapyvardinį voką, paaiškėja, kad jo romano autorius yra Jurgis Gliauda. Daugeliui tada buvo neatsakomas klausimas: kas, iš kur, kada, kaip? ir t.t. Tai buvo viena iš atmintinų staigmenų išeivijos literatūriniame gyvenime. Bet autorius, jau būdamas žinomas, po metų staigmeną vėl savotiškai pakartojo: laimi ir antrąjį „Draugo" romano konkursą rankraščiu „Ora pro nobis". Na ir prasidėjo ligi pat šios jubiliejinės dienos nesibaigiantis laurų skynimas: Jurgis Gliauda daug kartų laimi „Draugo" romano konkursus, laimi „Dirvos" novelių konkursus, kur tik pasisuka, laimi ir laimi. Prasidėjo beveik jau kitos pusės staigmenos: jau būdavo staigmena, jeigu tą ar kitą paskelbtą konkursą nelaimi Jurgis Gliauda. Ir kas šiandien galėtų neklysdamas suskaityti, kiek tų visokių konkursų yra laimėjęs mūsų jubiliatas?!

Ką visa tai sako? Visa tai reiškia, jog Jurgis Gliauda nepaprasto aktyvumo rašytojas. Ir ne vien tik romano ar novelės žanre, kur jis lengvai sukinėjasi ir dabartyje ir praeityje. Jis rašo ir pjeses, ir dramas, ir komedijas, ir eilėraščius, domisi visu plačiuoju išeivijos ir viso pasaulio kultūriniu gyvenimu, seka tarptautinę literatūrą, periodinėje spaudoje recenzuoja naujai išėjusias knygas, vertina dainos ir muzikos koncertus, dalinasi įspūdžiais iš visų šakoto kultūrinio gyvenimo klodų, — kuriuose jam įdomu ir pasiektosios viršūnės, ir kultūrinio darbo pilkoji kasdienybė.

Jubiliejine proga ne laikas ir ne vieta laikraštinėse skiltyse nagrinėti ir sverti visą Jurgio Gliaudos kūrybą. Pagaliau tai įžvalgių literatūros kritikų darbas. Liesdami išeivijos literatūrą, jie negalės apeiti ir Jurgio Gliaudos. Jiems tada tikrai bus ko skaityti ir reikės pasukti galvas. Gi jubiliatui linkime ir toliau nepavargti ir nepritrūkti kūrybinės ugnies.

k. brd.

NAUJI LEIDINIAI

• **AIDAI, 1981 m. gegužės-birželio mėn., Nr. 3.** Kultūros žurnalas. Leidžia lietuviai pranciškonai. Vyr. redaktorius dr. Leonardas Andriekus, O.F.M., 361 Highland Blvd., Brooklyn, N.Y. 11207. Redaktoriai: kun. dr. Kęstutis Trimakas ir Vytautas Volertas. Pagalba dailei — Viktoras Vizgirda. Administruoja Benvenutas Ramanauskas, O.F.M., 361 Highland Blvd., Brooklyn, N.Y. 11207. Metinė prenumerata — 15 dol.

Intriguojantis Lietuvoje gyvenančio jauno intelektualo Rimvydo Šaulio (slapyvardis) straipsnis „Kovos už Lietuvos laisvę strategijos ir taktikos klausimu". Poezijos puslapiuos — Kazio Bradūno premijuoto rankraščio eilėraščiai, visas titulinis skyrius „Užeigoje prie Vilniaus vieškelio". Apie maldos formas rašo Antanas Maceina. Autorės 75 metų proga Petronėlės Orintaitės romanus nagrinėja Vincas Natkevičius. Beletristikai atstovauja Kazimiero Barėno romano ištrauka „Su dalge Kabelių kaime". Dr. Juozas Meškauskas duoda antrąją dalį savo studijos „Medicina senovės Lietuvoje ir vėlesniais laikais". „Iš minties ir gyvenimo" skyriuje prisimenama Teilhard de Chardin šimtmetė gimimo sukaktis (K. T.) ir tęsiniu toliau eina raštas „Popeižius Jonas Paulius II" (Alfonsas Grauslys). „Iš lietuviško gyvenimo" puslapiuos Antanas Gailiušis rašo apie bandymus įsteigti Geležinį fondą ir duodama kultūrinės veiklos kronika. Skyriuje „Iš įvairių sričių" Paulius Jurkus žvelgia į Ados Peldavičiūtės-Montvydienės pomirtinę dailės parodą New Yorke; Meila Kairiūkštytė-Balkuvienė aptaria Edvardo Hopperio parodą Whitney muziejuje, New Yorke; V. Širvydas informuoja skaitytojus apie tai, ką rašo Paryžiuje leidžiamas lenkų kultūros žurnalas „Kultūra". Knygų puslapiuose Marija Saulaitė-Stankuvienė komentuoja premijuotąjį Kazio Bradūno poezijos rankraštį „Užeigoje prie Vilniaus vieškelio"; Pranas Visvydas recenzuoja Henriko Nagio poezijos rinkinį „Prisijaukinsiu sakalą"; V. Kulbokas nagrinėja Albino Baranausko knygą „Vinco Mazurkevičiaus romanas"; Juozas Prunskis aptaria V. L. Wolkowich-Valkavičiaus anglų kalba išleistą studiją „Lithuanian Pioneer Priest of New England: The Life, Struggles and Tragic Death or Reverend Joseph Žebris".

Žurnalo numeris papuoštas Ados Peldavičiūtės-Montvydienės dailės darbais ir kitomis nuotraukomis.

Petro Aleksos. Knyga kiek didesnio negu įprasta formato, 292 psl., kaina — 10 dol., gaunama ir „Drauge".

Poezijos bičiuliams jau yra ryškiai pažįstamas puikios hermetiškos formos ir turinio poetas Tomas Venclova. Tačiau gyvenime pats nėra hermetiškas, neužsidaręs nuo lietuviškos visuomenės čionykščių rūpesčių ir nuo visos tautos šiandieninės situacijos. Visų šios rūšies rūpesčių išdava yra ši didelio įdomumo publicistinė jo knyga „Lietuva pasaulyje". Tai vis įvairioje spaudoje paskelbtieji Tomo Venclovos straipsniai. Daug kas juos periodinėje spaudoje bus jau skaitęs. Bet išblaškytus vargu ar visi juos spėjo savo laiku pamatyti ir perskaityti, nė vieno neprarūrėdami. Dabar jie čia visi vienoje vietoje. Savo aktualumu ir publicistinės frazės skaidrumu bei aštrumu skaitytoją paliestosios temos greitai pagauna ir nepaleidžia.

Pradžioje trumpas autoriaus žodis, kuriame jis, be kita ko, sako: „1975 metais apsisprendžiau emigruoti iš TSRS, o kiek vėliau, dar būdamas Vilniuje priėmiau kvietimą stoti į Lietuvos Helsinkio grupę. Nuo to laiko tenka daug rašyti ir kalbėti visuomeniniais klausimais. Nors drauge dirbau literatūrinį ir mokslinį filologinį darbą, taip pat dėsčiau keliuose JAV universitetuose, visuomeninė veikla virto man pareigos reikalu. Jaučiausi atsakingas prieš bičiulius, likusius Lietuvoje ir už jos ribų, dažnai kalėjimuose, taip pat ir prieš daugelį tų, kurie patys kalbėti negali ar nesiryžta".

Su pačiu autoriumi plačiau, o kartu detaliau ir intymiau skaitytoją supažindina artimas Tomo Venclovos gyvenimo vingių bičiulis A. Štromas. Pati knyga jos temų kryptimis suskirstyta į šiuos pagrindinius skyrius: Ginčas su tarybų valdžia; Augant laisvės link; Vientisa kultūra; Pašnekesiai; Kaimynų akivaizdoje ir Glavlito leista. Kiekviename iš šių skyrių yra bent keleta straipsnių, liečiančių tą ar kitą labiau specifinę temą, pvz. „Dabartinė Lietuvos demografinė padėtis ir jos etnografinių ribų klausimas", „Lietuvių poezija abipus Atlanto", „Ar galima kultūros kūryba išeivijoje?", „Pabaltijy šiandien", „Nerašysiu ir nesakysiu to, kuo netikiu", „Rusai ir lietuviai" ir t.t.

Knyga, pasakytume, yra tikras plačių svarstybų forumas, kuriame kiekvienas skaitytojas gali jaustis pats pokalbių dalyviu, nes Tomas Venclova tikrai ir nemeluotai moka tuo pačiu besidominti dvasioje prakalbinti.

• **AKIRAČIAI, 1981 m. gegužės mėn., Nr. 5.** Atviro žodžio mėnraštis. Leidžia Viewpoint Press. Inc., 6821 South Maplewood Ave., Chicago, IL 60629. Redaguoja kolektyvas: D. Bielskus, K. Drunga, L. Mockūnas, Z. Rekašius, dr. Tomas Remeikis, T. Venclova, H. Žemelis.

Kęstas Reikalas aptaria 1980 metais išėjusias dramos knygas (Landsbergio, Kairio); K. Almenas pristato Henricho Gerlacho vokiškai prašytą knygą apie kryžiuočių nukariautus prūsus „Nur der Name bleibt"; visas puslapis skirta Antram kaimui; spausdinamas literatūrinėmis temomis pokalbis su Violeta Kelertiene; recenzuojamas Antano Gustaičio „Mėnulio užtemimo" spektaklis, solistų iš Lietuvos koncertas; atsisveikinama su kompozitorium Jonu Švedu.

• **KARYS, 1981 m. gegužės mėn., Nr. 5.** Pasaulio lietuvių karių-veteranų mėnesinis žurnalas. Redaguoja Zigmas Raulinaitis. Administruoja Alfonsas Samušis. Redakcijos ir administracijos adresas: Karys, 341 Highland Blvd., Brooklyn, N.Y. 11207. Metinė prenumerata — 13 dol.

Žurnalo puslapiuose įdomi praeities ir dabarties įvairių karinių sričių medžiaga. Štai šį sykį duodama Napoleono laikus siekianti ištrauka iš prancūzų pulkininko Jean Chabanier atsiminimų „Didžioji Armija Lietuvoje ir Kurše"; JAV aviacijos pulkininkas Donatas Skučas rašo apie karinės aviacijos įdomybes; persispausdinama medžiaga apie atskirą lietuvių batalioną Rusijoje 1917 metais; rašoma apie vieną įspūdingą 1940-1941 metų rusų-suomių karo etapą ir kt. Plati šaulių, ramovėnų ir birutininkių veiklos kronika, daug iliustracijų.

• **Jonas Vizbaras — Sūduvas, ALŠĖNŲ KUNIGAIKŠTYTĖ.** Premijuotas romanas. Išleido Lietuviškos knygos klubas 1981 m. Chicagoje. Aplankas — dail. Dainos Žemliauskienės. Spaudė "Draugo" spaustuvė, 4545 West 63rd Street, Chicago, IL 60629. Leidinys 288 psl., kaina 8 dol., gaunamas "Drauge".

Tai trisdešimtąjį "Draugo" romanų konkursą laimėjusi knyga. Romanas liečia istorinę temą, bet ne iš kunigaikštinės senosios Lietuvos praeities, o iš 19 šimtmečio, vaizduojant 1830-1831 metų sukilimo prieš rusus įvykius bei aplinką.

Knygos aplanke, be kita ko, apie naująjį romaną sakoma:

"Istoriniu požiūriu romanas Alšėnų kunigaikštytė piešia to meto tikrovę, bet jis ataustas literatūriniu žodžiu — gyvu ir sodriu sakiniu, geru vietos pažinimu, puikiais vaizdais ir didelės aukos herojais. Galima tarti, kad tai romanas, kuriame istoriška yra tiek, kiek reikia tikrovei piešti, ir kuriame duodama laisvė fantazijai, kiek būtina literatūrinei tiesai atskleisti...

"Naujasis romanas savo įtampa pagauna skaitytoją jau pačioje pradžioje ir pro miškų tankmę, nelygią kovą veda iki kūrinio atomazgos. O tai ir yra lietuvių tautos kelias, per sukilimus ir drąsią auką vedęs į laimėjimus ar pralaimėjimus, bet niekada į vilties praradimą".

Vasario 16 Dienos Aktas, jo turinys, kaip tik atvaizdavo visos tautos troškimus. Jis visos tautos pastangomis realizuojamas. Jis ir šiandien tebelaikomas ir bus laikomas, kol bus gyva lietuvių tauta, didžiausia tautos šventenybe, testamentu, Tautos vieningumo simboliu, ir kas kėsintųsi prieš tą aktą, prieš to akto turinį, prieš nužymėtus tame akte mūsų valstybės santvarkos dėsnius, kas ardytų tautos vienybę, siekdamas privilegijų, tas, be abejo, kėsintųsi prieš pačią lietuvių tautą, prieš Lietuvos valstybę ir jos nepriklausomybę. Tas, be abejo, nebūtų vertas lietuvio vardo.

Aleksandras Stulginskis,
Vasario 16 Akto signataras, buvęs Lietuvos prezidentas.

Dr. Mariją Krasauskaitę atsisveikinant

(Atkelta iš 3 psl.)

ar jis tinkamai juos išleidžia. Turbūt liko daug kas niekam nežinoma. Savo dėmesį pradėjo daugiau kreipti į labdarą.

Su kiekvienu mokėjo rasti bendrą kalbą — lygiai su garsiu profesorium ir su mažaraščiu prasčiokėliu. Esu tikra, kad per visą savo gyvenimą nė vieno sąmoningai neužgavo. O nuskausta — pasitraukdavo be žodžių. Iki paskutiniųjų dienų atidžiai sekė politinius įvykius, savo aštriu protu juos komentuodavo, jos taiklios prognozės stačiai stebindavo. Giliai demokratiška, paprasta, nors kartais ir išdidi, kada slėpdavo savo negalavimus ar nesėkmes. Kiek tylėjo nesėkmėse, tiek bijojo bet kokios reklamos. Niekad nepasigirdavo savo gerais darbais, net giminėms nerodė tų puikių atestacijų, kurias gaudavo savo profesijoje, kaip ir toji dedikacija, kuri paskelbta šio rašinio pradžioje.

Pagaliau 1979 m. spalio mėn. ištiko smūgis... Ėjo ilgos savaitės ligoninėje, varginanti rekonvalescencija. Giminės, sesuo rūpinosi ja labai nuoširdžiai, sudarė kuo geriausias sąlygas, kad galėtų likti savo bute tarp savo knygų lobio. Visą gyvenimą buvusi viena, nepriklausoma, sunkiai taikėsi prie būtinos globos. Daugeliui atrodė beveik nesuprantama, keistuolė. Dienos slinko šešėly ir nevilty. Netrūko lankytojų, meilės ir paguodos pareiškimų žodžiu ir laiškais. Bet ji blaškėsi, nerimo. Ir štai 1981 m. birželio 20 d. 9:15 jos širdis nustojo plakusi.

Dvasios aristokratė tyliai
užmigo amžinu miegu.
Mirties patale veidas
spindėjo ramybe.
Marija, ačiū Tau, kad buvai!

Vanda Sruogienė